

Dominik Mączyński

Nowe okna w obiektach wpisanych do rejestru zabytków lub w budynkach znajdujących się na obszarach objętych ochroną konserwatorską

Ochrona Zabytków 51/3 (202), 294-311

1998

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Redakcja „Ochrony Zabytków” publikuje dyskusyjne artykuły dotyczące wymiany tradycyjnej drewnianej stolarki okiennej na współczesną jednoramową z nadzieją, że zajmujący się tymi sprawami konserwatorzy zabytków wyrażą — w tej kontrowersyjnej w środowisku sprawie — swą opinię.

Dominik Mączyński

NOWE OKNA W OBIEKTACH WPISANYCH DO REJESTRU ZABYTEKÓW LUB W BUDYNKACH ZNAJDUJĄCYCH SIĘ NA OBSZARACH OBJĘTYCH OCHRONĄ KONSERWATORSKĄ

Okno potraktowane zbyt swobodnie pod względem kształtu, rozmieszczenia, jak i wypełnienia, może pozbawić fasadę określonego wyrazu architektonicznego.

Okna o dobrych proporcjach, rozmieszczone w sposób przemyślany, nadają ścianie określony charakter i wzbogacają ją plastycznie. Złe proporcje i rozmieszczenie okien, a także błędy popełnione przy wymianie stolarek okiennych na nowe, wprowadzają do architektury niepokój, a tym samym na ogół obniżają walory architektoniczne fasady. Mogą mieć również negatywny wpływ na komfort użytkownika obiektu.

Na polskim rynku jest coraz więcej przedsiębiorstw, które produkują stolarkę okienną stosując różne nowoczesne technologie i materiały: profile z wysokoudarowego PVC, klejone warstwowo i głęboko impregnowane drewno, drewno egzotyczne, aluminium powlekane tworzywem, aluminium i drewno. Okna te są przeważnie jednoramowe, wyposażone w zestawy szyb zespolonych.

O ile zewnętrzny wygląd elewacji wyposażonej w nową stolarkę okienną w pewnych przypadkach może być przez konserwatorów akceptowany, to jednak na ogół zamiana okien z podwójnymi ramami na jednoramowe powoduje, że elewacja budynku traci pod względem estetycznym. Bardzo jesteśmy przyzwyczajeni do gry nakładających się na siebie podziałów szyb, wynikających z rozstawu ram, i brak tego efektu oraz inne rozłożenie światłocienia i widoczne zmniejszenie grubości przegrody, jest odbierane jako coś obcego, nie posiadającego uzasadnienia w tradycji.

Okno, jako element architektury, ustanawia pewną zależność pomiędzy fasadą i wnętrzem budynku. Tak więc również od strony wewnętrznej może wystąpić dysonans estetyczny, polegający na wypełnieniu cienką przegrodą otworu, który pierwotnie był ukształtowany i przystosowany do okien podwójnych.

Ponadto, od zewnątrz nowe okna na ogół z lepszym lub gorszym efektem starają się zachować generalny podział wymiennej stolarki. Elewacja nadal może jednak stracić na plastyce i grze światłocienia, gdy

zastosowane są niepożądane, a uznane przez niektórych producentów jako zaleta, np. licujące się ramy i słupki konstrukcji okna. Takie nowe okno jest bardzo „płaskie” w odbiorze, a więc może również zubożyć elewację. Nie można też zapomnieć, że okno jako ważny element kompozycji architektonicznej może mieć również wartość przekazu historycznego.

Remonty okien

Należy starać się szukać takiego rozwiązania technicznego, które, o ile stolarka na to zasługuje, pozwoliłoby na jej zachowanie. Obecnie posiadamy szeroki asortyment środków naprawczych do drewna, które w rękę doświadczonego stolarza—rzemieślnika, mogą pomóc w takich pracach remontowych. Duży jest również postęp w dziedzinie wytwarzania wypełnień z dwuwarstwowego szkła zespolonego. Szklarz bez trudu może przygotować duże i małe zestawy szyb, posiadające wymiar i kształt zgodny z projektem (czy inwentaryzacją). Również rodzaj zastosowanych szyb — ich grubość, rozstaw i szkło, z jakich są wykonane — można dobrać do konkretnych rozwiązań. Stosować można szkło zwykłe, termoizolacyjne, pochłaniające ciepło, odbijające światło, lub szkła specjalne, jak np. przeciwwłamaniowe czy kuloodporne. Do dyspozycji na rynku są współczesne uszczelki, kity, silikony itd., które spełniając swoje zadanie praktycznie nie będą widoczne. Okucia, zamki, klamki, zawiasy i inne elementy też można naprawiać, przekładać, wymieniać, zastępować — tak, że pole do znalezienia ciekawych rozwiązań i podjęcie walki o zachowanie starej stolarki jest duże.

Może pojawić się problem materiału. Jeżeli nawet drewno, które zastosujemy obecnie okaże się gorsze niż to sprzed siedemdziesięciu czy więcej lat, to tu również z pomocą mogą przyjść współczesne technologie: drewno klejone warstwowo może okazać się lepsze niż lite, a przy okazji tańsze. Posiadamy lepsze impregnaty do drewna, farby i lakiery, pozwalające na

dłużej zabezpieczyć powierzchnię elementów i nadać im żądany kolor i fakturę.

Jedynym mankamentem może być tu cena za ww. kompleksowe usługi i materiał, która przy dużej liczbie okien musi być też brana pod uwagę.

Tradycyjna stolarka drewniana (rzemieślnicza) po naprawie wymaga okresowego malowania, choć wspomniane już nowoczesne farby i lakiery mają lepsze parametry techniczne i zdecydowanie przedłużają czas użytkowania okna. Każda zaś stolarka wymaga bieżącej konserwacji, mycia i okresowej regulacji, co również związane jest z określonymi kosztami. Nie rozważam przypadków stolarki okiennej, która jest unikatem pod względem historycznym i artystycznym, bo taką należy ratować za wszelką cenę lub odtwarzać. Nie mam zamiaru również nikogo namawiać do wymiany stolarki drewnianej na PVC czy metalową lub wdawać się w rozważania doktrynalne na temat, czy wymieniać starą stolarkę na nową, czy nie. Chciałbym na kilku przykładach stwierdzić zaistniałe fakty i do nich się ustosunkować. Moim celem jest również przekazanie kilku uwag na temat pewnych „mitów” i nieporozumień, wynikających często z braku wiedzy technicznej, dotyczących zastosowania w budynkach nowoczesnych stolarek (np. z PVC), problemów, które w wersji zbyt uogólnionej utrwalone są w naszej świadomości.

Wymiany stolarki

Wokół nas pojawia się coraz więcej współczesnych okien jednoramowych. Montowane są one zarówno w budynkach mieszkalnych, jak i użyteczności publicznej: szpitalach, szkołach, biurach, ratuszach, bankach. Pojawiają się w budynkach nowych i starych, nawet w tych, które są szczególnie chronione — w budynkach zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków. Niezależnie czy będą to kamienice stojące w historycznych strefach urbanistycznych, pałace czy inne obiekty — współczesne stolarki już tam są i zastąpiły stare okna, drzwi i witryny.

Historyczna, zabytkowa forma okien, a może lepiej jest powiedzieć — zachowana do naszych czasów lub odtworzona forma rzemieślniczych stolarek okiennych, została zastąpiona w wielu wypadkach stolarkami nowoczesnymi produkowanymi fabrycznie. Dawniej budynki były inaczej ogrzewane — nie było aż tak dużych różnic temperatur w zimie wewnątrz i na zewnątrz budynku. Tynki były wapienne, a więc bilans wilgotności murów też był inny. Obecnie w tych samych budynkach mamy tynki cementowo-wapienne, centralne ogrzewanie, spalamy gaz. Chcemy mieć określone współczesnymi standardami warunki pracy, mieszkania lub chociażby krótkotrwałego przebywania. Nowa stolarka, produkowana według obecnie obowiązujących norm, jest przeznaczona głównie do nowych budynków, które te normy spełniają, oraz estetycznie dopasowana jest do nowoczesnej architektury.

Tak więc zastosowanie współczesnej stolarki w starych budynkach musi napotykać na różne problemy, które czasami trudno rozwiązać. Niektórzy producenci przewidują takie zastosowanie swoich wyrobów i w katalogach posiadają rozszerzoną ofertę elementów zaprojektowanych specjalnie dla dopasowania stolarki do warunków odbiegających od standardów. Nie sposób jednak nie zauważyć, że stolarka dopasowana indywidualnie do stawianych wymagań przekraczających normy, musi być droższa.

Systemy fabrycznie produkowanych stolarek okiennych nie tylko różnią się między sobą zastosowanym materiałem (drewno lite, drewno klejone, PVC, aluminium), ale również pod względem możliwości wyboru elementów, ich dopasowania do istniejącego otworu, asortymentu profili stosowanych kształtek, możliwych wymiarów, koloru itd. Obecnie na rynku polskim jest ponad tysiąc firm składających i montujących nowe okna, kilkunastu dużych, liczących się producentów profili okiennych, kilku dużych producentów szyb oraz pokaźne grono innych firm produkujących, importujących oraz pośredniczących w produkcji i sprzedaży okuć, uszczelki i innych materiałów stosowanych w oknach.

Zobaczmy na przykładach i sami oceńmy, jak wymiana stolarek okiennych wpłynęła na przedstawiane obiekty. Jaki dała efekt plastyczny, artystyczny, czy architektura tych obiektów straciła wiele, czy firmy które montowały stolarkę szukały indywidualnych rozwiązań, a może zamontowały stolarkę typową za zgodą komisji konserwatorskich.

Problem dotyczy całej Polski. Ja ograniczę się do kilku przykładów z Warszawy, Gdańska i Krakowa.

Duże, istotne dla miasta obiekty, wpisane do rejestru zabytków

Hotel Europejski — Warszawa, ul. Krakowskie Przedmieście 13. Budowany etapami w latach 1855–1877 r., przebudowany w 1907 r., zburzony i spalony

1. Warszawa, Hotel Europejski — okna w pd.-zach. narożniku budynku. Wszystkie fot. D. Mączyński

1. Warszawa. Europejski Hotel - windows in the south-western corner of the building. All photos: D. Mączyński

2. Warszawa, Hotel Europejski — okno I piętra

2. Warszawa, Europejski Hotel — first storey window

w 1944 r., odbudowany 1949–1951, adaptowany na hotel w latach 1957–1962. Neorenesansowy.

Całkowita wymiana dębowej stolarki okiennej nastąpiła w 1988 r., po ok. 30 latach jej eksploatacji. Powodem wymiany był stan techniczny stolarki okiennej i drzwi balkonowych, których praktycznie nie można było otwierać, zamykać oraz blokować, ze względu na odkształcenia, zużycie, uszkodzenia elementów drewnianych (mechaniczne i przez korozję biologiczną), zniszczenie okuć i uszczeltek. Niektóre z okien zabite były gwoździemi.

W takiej sytuacji Europejski jako hotel Orbisu, a więc firmy poważnej i o dużych aspiracjach, znacznie odbiegał poziomem komfortu od innych hoteli należących do sieci firmy. Wymiana zewnętrznej stolarki okiennej i drzwiowej na piętrach budynku na nową, wykonaną z tworzywa sztucznego (PVC), pozwoliła znacznie podnieść standard obiektu, w sposób wyraźny poprawiając izolację termiczną i akustyczną pomieszczeń. Okna wykonano uwzględniając, a w miarę możliwości odtwarzając, stare podziały drewnianej stolarki. Było to głównym wymogiem konserwatorskim. Nowa stolarka funkcjonuje bez większych uste-

rek od 1988 r. Są to okna dwuszybowe, otwierane na dwa sposoby. Podziały szyb zaznaczono małymi kształtkami z tworzywa, które umieszczone są pomiędzy szybami. Powierzchnia tworzywa nie wykazuje uszkodzeń, łatwo się myje i zasadniczo nie zmieniła koloru. Brudne są natomiast elewacje budynku i wzrasta kontrast pomiędzy ciągle białą stolarką okienną (oraz drzwi balkonowych) na I i II piętrze, a coraz ciemniejszymi ścianami.

Hotel do dnia dzisiejszego nie posiada klimatyzacji. W budynku jest wentylacja grawitacyjna. Pokoje hotelowe są wysokie i często wietrzne. Również funkcja budynku ogranicza czas przebywania w jego pomieszczeniach. Oczywiście w hotelu znajdują się również pomieszczenia niższe i o innej funkcji (biura, administracja, kuchnie itp.). Tam okna trzeba uchylać często. Warto dodać, że budynek ma duży gabaryt i wysokie piętra.

Cały parter otrzymał również nowe wysokie okna, zastosowano przeszklenia w ramach aluminiowych powlekanych tworzywem — wykorzystując również importowane profile wówczas zachodniemieckiej firmy. Całość prac wykonała firma z RFN.

3. Warszawa, Hotel Europejski — okno I piętra

3. Warszawa, Europejski Hotel — first storey window

4. Warszawa, gmach Zachęty — widok ogólny elewacji od strony wschodniej

4. Warszawa, the Zachęta building — general view of the elevation from the east

Gmach Towarzystwa Zachęty Sztuk Pięknych — Warszawa, pl. Małachowskiego 3. Wzniesiony w latach 1898–1900, 1903, w czasie wojny ocalał, rozbudowany i remontowany w latach 1984–1998. Eklektyczny. Obecnie Centralne Biuro Wystaw Artystycznych.

Po II wojnie światowej zachowały się metalowe okna w budynku. Niestety, były one skorodowane i nieszczęsne, oraz miały liczne uszkodzenia mechaniczne. Okna wymieniono całkowicie w latach 1992–1993 na plastikowe wykonane z profili PVC. Stolarkę importowano z RFN. Niektóre okna wyposażone są w specjalne szkło wymagane dla bezpieczeństwa i ochrony zbiorów w budynkach wystawowych i muzeach. Od czasu montażu okna działają dobrze, wymagają drobnych regulacji i okresowej konserwacji (mycie, smarowanie zawiasów, regulacja okuć). Sale wystawowe są duże i wysokie. W budynku od 1998 r. jest klimatyzacja.

Pałac Młodziejowskiego — Warszawa, ul. Miodowa 10. Budynek z XVII w. przebudowany w 1808 r., całkowicie zniszczony w latach 1939–1945, odbudowany w 1957 r. Późnobarokowy z klasycystycznymi oficynami. Siedziba Wydawnictwa Naukowego PWN.

Na parterze i piętrze okna z PVC. Powyżej drewniane z charakterystycznymi „lufcikami”, przewidziane do wymiany na stolarkę z PVC.

Okna parteru posiadają specjalne oszklenie dodatkowo zabezpieczające budynek. Pozwala to uniknąć stosowania innych zabezpieczeń, np. w postaci krat. Okna na piętrze są wysokie ok. 2,80 m. Nowa stolarka wykonana została w całości przez niemiecką firmę i spełniła wymogi konserwatorskie, odtwarzając daw-

5. Warszawa, gmach Zachęty — współczesne okna parteru i I piętra

5. Warszawa, the Zachęta building — contemporary windows of the ground floor and first storey

ny podział szyb i ograniczając grubości ramiaków okien widoczne na elewacjach. Podziały szyby zespolonej wykonane są na zewnątrz szyb. Okna mają elementy wzbogacające ich światłocień.

Bank Handlowy — Warszawa, ul. Traugutta 7. Zbudowany w 1870 r., wypalony w 1944 r., odbudowany po 1950 r. Neorenesansowy (il. 13).

Prawie cała stolarka została wymieniona na plastikową z PVC w 1995 r. w czasie remontu, który wykonywano w czasie przekazywania budynku nowemu użytkownikowi. Pozostało kilka starych okien od strony podwórza.

Od strony ul. Czackiego, w oknach na parterze, za solidnymi kratami widać na szybach plastikowe profile, naklejone na powierzchnię szyby, mające stwarzać wrażenie jej podziału. Profile te, praktycznie po trzech latach od montażu stolarki, nie są kompletne. Jest widoczne, że kształtki plastikowe z gumowymi uszczelkami są klejone do szyby za pomocą (prawdopodobnie) dwustronnie klejącej specjalnej taśmy. Klejenie zostało wykonane nie na całej długości kształtki, lecz na trzech stosunkowo krótkich odcinkach. Braku-

je dużej liczby kształtek. Na I piętrze okna posiadają poziome szerokie podziały — są to w zasadzie dwa dwuskrzydłowe okna umieszczone jedno nad drugim. W efekcie powstał nowy, szeroki pas dzielący poziomo okno na dwie równe części i posiadający większą szerokość niż podział pionowy.

Wysokie okna zamknięte lukami na I piętrze w narożniku budynku należą do dużej sali konferencyjnej. Prawdopodobnie również wykonane są z tworzywa sztucznego lub z metalu powlekanego tworzywem w kolorze brązowym. W oknach tych podziały szyb są jedynie zamarkowane przez umieszczoną między szybami przekładkę.

Na najwyższej kondygnacji uwagę zwracają dziwne podziały okien zamkniętych lukami, w których prawdopodobnie górne części nie są otwierane. Budynek posiada klimatyzację jedynie na parterze — w salach obsługi klienta.

Pałac Czapskich — Warszawa, ul. Krakowskie Przedmieście 5. Zbudowany w latach 1680–1705, rozbudowany w XIX w., częściowo zniszczony 1939–1945, restaurowany po 1945 r., z przywróceniem wy-

6. Warszawa, Pałac Młodziejowski — widok ogólny ryzalitu w środkowej części palacu od strony ul. Miodowej

6. Warszawa, the Młodziejowski Palace — general view of the projection in the central part of the palace from Miodowa Street

7. Warszawa, Pałac Młodziejowski — okna I i II piętra ryzalitu

7. Warszawa, the Młodziejowski Palace — windows of the first and second storey of the projection

8. Warszawa, Pałac Czapskich — wygląd ryzalitu w latach siedemdziesiątych XX w. Fot. w Dziale Technicznym ASP

8. Warszawa, the Czapski Palace — appearance in the 1970s. Photo: Technical Department of the Academy of Fine Arts

9. Warszawa, Pałac Czapskich — aktualny wygląd tej samej części budynku, po wymianie stolarki

9. Warszawa, the Czapski Palace — contemporary single-frame window next to the side entrance to the palace from Traugutta Street

glądu z XVIII w. Pałac barokowy, oficyny klasycystyczne. Obecny użytkownik — Akademia Sztuk Pięknych.

Okna drewniane wymienione w budynku korpusu głównego pałacu w latach 1993–1994. W opinii administracji budynku, całkowita wymiana okien wynikała z bardzo złego stanu technicznego starej stolarki i pozwoliła na dalszą eksploatację budynku. Zamiana stolarki drewnianej na okna z profili PVC, wyprodukowane przez krajowego producenta, miała w chwili podejmowania decyzji uzasadnienie ekonomiczne. Okna rekonstruowane, bądź wykonane w drewnie, w tym czasie kosztowałyby czterokrotnie drożej.

Podziały nowych okien w odbudowanych fasadach budynku są inne niż te widoczne na zdjęciu archiwalnym z lat siedemdziesiątych XX w.

Te same grubości ram występują w większych i mniejszych otworach okiennych. Na parterze, od strony ul. Traugutta, w kilku oknach brakuje poziomych szprosów markujących podział szyby na mniejsze

10. Warszawa, Pałac Czapskich — fragment elewacji bocznej oficyny pałacu, od strony Krakowskiego Przedmieścia

10. Warszawa, the Czapski Palace — fragment of the elevation of the side outbuilding of the palace, seen from Krakowskie Przedmieście

powierzchnie. Na szkłe pozostały ślady po kleju — dwie linie pod prawie całą długością brakujących kształtek.

Od strony Krakowskiego Przedmieścia znajdują się dwie oficyny pałacowe i brama. Tu, po zniszczeniach wojennych i po restauracji fasad, w otwory okienne wstawiono stolarkę drewnianą zespoloną — duże płaszczyzny szyb bez podziałów. Taki stan elewacji z 1956 r. utrzymany jest do dnia dzisiejszego.

Hotel Bristol — Warszawa, ul. Krakowskie Przedmieście 42/44. Wzniesiony w latach 1899–1901, przebudowany w XIX w., remont kapitalny 1984–1991. Neorenesansowy.

Praktycznie budynek został przekazany zachodniemu inwestorowi przez PP PKZ O/KAM w postaci szkieletu konstrukcyjnego z zachowanymi elewacjami, bez stolarki okiennej. Większość stropów i ścian działowych była wyburzona, całe wyposażenie wewnątrz i instalacje zostały usunięte. W 1992 r. zamontowano nową stolarkę we wszystkich otworach okiennych na piętrach. W pokojach jest to stolarka współczesna, jednoramowa z drewna mahoniowego klejonego warstwowo, dwuszybowa. Drewno importowane z Indo-

nezzji, impregnowane, powierzchnie wykończone są farbą akrylową metodą kąpeli całego elementu. Okna wykonane zostały w RFN według inwentaryzacji otworów. Kolor stolarki ujednolicony. W nowych oknach zrezygnowano z podziału na małe kwatěrki, szkląc otwory okienne dużymi szybami bez podziałów.

W tym obiekcie również wymogi współczesnych standardów hotelowych są spełnione, mimo że hotel stoi przy ruchliwej i obecnie wręcz hałaśliwej ulicy, w pokojach jest cicho. Budynek posiada pełną klimatyzację.

W parterze i na antresoli znajduje się stolarka metalowa, powlekana tworzywem. Kilka okien wymieniono w czasie okresu gwarancyjnego, gdyż ze względu na zbytne spasowanie szyby pękały.

Pałac Prymasowski — Warszawa, ul. Senatorska 13/15. Zbudowany ok. 1691 r., przebudowany w latach 1721–1738, rozbudowany 1777–1783, nadbudowany w poł. XIX w., spalony w 1939 r., odbudowany 1949–1952 w kształcie z końca XVIII w. Klasycystyczny.

W 1997 r. podjęto decyzję o całkowitej wymianie starej, zniszczonej stolarki okiennej. Aktualnie część

11. Warszawa, Pałac Czapskich — współczesne okno jednoramowe przy bocznym wejściu do pałacu od strony ul. Traugutta

11. Warszawa, the Czapski Palace — current appearance of the same part of the building, after an exchange of the woodwork

12. Warszawa, Hotel Bristol — nowa stolarka jednoramowa w porte-fenêtrach pokojów hotelowych (od strony wschodniej)

12. Warszawa, Bristol Hotel — new single-frame woodwork in the porte-fenêtres of hotel rooms (from the east)

13. Warszawa, Bank Handlowy (narożnik ul. Traugutta i ul. Czackiego) — widoczny fragment I i II piętra budynku

13. Warszawa, the Trade Bank (corner of Traugutta Street and Czackiego Street) — visible fragment of the first and second storey

14. Warszawa, Pałac Prymasowski — ogólny widok budynku po wymianie stolarki okiennej

14. Warszawa, the Primate's Palace — general view of the building after an exchange of window woodwork

15. Warszawa, Pałac Prymasowski — współczesne okno w parterze budynku od strony elewacji frontowej

15. Warszawa, the Primate's Palace — contemporary window on the ground floor of the building from the front elevation

16. Warszawa, Kamienica Heurichowska — fragment elewacji południowej z widoczną nową stolarką okienną

16. Warszawa, the Heurich House — fragment of the south elevation with visible new window

okien jest wymieniona, inne oczekują na wymianę. Stare okna były wykonane w konstrukcji skrzynkowej. Współczesne okna są jednoramowe z elementów drewnianych klejonych warstwowo (sosna). Drewno jest impregnowane, a jego powierzchnia pokryta jest farbą produkcji RFN. Ten sposób wykończenia dobrze zabezpiecza okna, ale nadaje ich powierzchniom taki wygląd, że trudno jest rozróżnić na pierwszy rzut oka, czy jest to farba czy tworzywo. Nawet z bliskiej odległości również jest trudno ustalić, czy okno jest wykonane z drewna czy z tworzywa.

Wysokie okna w parterze budynku są bezsłupkowe, posiadają skrzydła otwierane do wewnątrz, wyposażone w listwy przymykowe, które wzbogacają plastykę i światłocien okien od strony zewnętrznej. W górnych partiach, nad ślemieniem, znajduje się mniejsza część, również otwierana. Szyby zespolone, podwójne.

Podział szyb rozwiązany pomiędzy szybami aluminiową przekładką (praktycznie niewidoczną), na zewnątrz poprzez cienkie drewniane szprosy, przy powierzchni szyby uszczelnione silikonem.

Stolarka jest montowana do ramy wykonanej również w technologii klejonego drewna. W sposób znaczący obniża to ogólny koszt okna i według producenta nie ma wpływu na jego konstrukcję. System okuć pozwala na kontrolowane rozszczelnienia okna poprzez tzw. mikrouchył. Zwracają uwagę niewielkie grubości ram.

Kamienica Heurichowska — Warszawa, pl. Małachowskiego 2. Wzniesiona w latach 1907–1910, zniszczona w okresie 1939–1945, odbudowana 1948–1949. Wczesnomodernistyczna. Obecnie siedziba Ministerstwa Łączności i Poczty Polskiej.

Stara stolarka okienna pochodziła z okresu odbudowy kamienicy. Okna były wypaczone, zniszczone. Skrzydła okienne „wrywały się” z zawiasów i wypadały. W 1996 r. usprawniono system ogrzewczy, wprowadzając automatyzację węzła cieplnego. W budynku jest sprawna wentylacja grawitacyjna.

Wszystkie okna zostały wymienione na przełomie 1996 i 1997 r. Nowe okna jednoramowe, drewniane, wykonane są z elementów klejonych warstwowo (mahoń). Materiał był importowany z Niemiec. Drewno jest impregnowane i malowane farbami akrylowymi. Zachowano fakturę powierzchni. Okna są dwuszybowe. W pomieszczeniach od strony południowej zastosowano szyby „termfloat”, redukujące nagrzewanie pomieszczeń przez światło słoneczne. Na parterze i I piętrze budynku zamontowano w oknach szyby specjalne, dodatkowo chroniące budynek.

Okna generalnie powtarzają dawny podział stolarki. Dolne skrzydła są otwierane i uchylane. Nadślemienia posiadają podział sugerujący, że składają się z dwóch małych skrzydeł, ale w rzeczywistości jest to jedno skrzydło uchylane do wewnątrz. Możliwość otwarcia nadślemienia uzyskano z poziomu podłogi pomieszczeń, przez zastosowanie prostej metalowej dźwigni

umieszczonej z boku konstrukcji okna. Takie rozwiązanie nawiązuje do tzw. oberluftów i pozwala na uzyskanie bardzo korzystnych warunków przewietrzania pomieszczeń: zimne powietrze z zewnątrz, zanim opadnie na dół, miesza się z ciepłym powietrzem w pomieszczeniu. Okna wymieniła wyspecjalizowana firma krajowa, udzielając pięciu lat gwarancji.

Budynek szkoły — Warszawa, ul. Drewniana 8. Budynek z 1906 r., w latach 1939–1945 lekko uszkodzony, remontowany. Wczesnomodernistyczny, z dekoracją nawiązującą do form architektury gotyckiej. Obecny użytkownik Szkoła Podstawowa nr 41.

Budynek zaprojektowany był w taki sposób, że podzielony jest na mniejszą część, gdzie zlokalizowane są mieszkania pracowników, oraz większą — zawierającą pomieszczenia dydaktyczne i pomocnicze. Obecnie jest zniesiony pierwotny podział przestrzenny pomieszczeń dydaktycznych na szkołę męską i żeńską.

W budynku występuje wiele zróżnicowanych typów otworów okiennych. Stara stolarka (okna ościeżnicowe, dębowe) wypełniała je w sposób harmonizujący z architekturą budynku. W obiekcie jest sprawna wentylacja grawitacyjna, a w 1996 r. zmodernizowano system ogrzewczy.

Powodem podjęcia decyzji o wymianie stolarki był zły stan techniczny starej stolarki okiennej. Na skutek braku bieżącej konserwacji i uszkodzeń mechanicznych, nie działała ona poprawnie: część okien nie otwierała się i była zabita gwoździami, kilka skrzydeł okiennych wypadło, stwarzając zagrożenie dla uczniów i pracowników szkoły. Wymiana stolarki okiennej w budynku została zatwierdzona i zrealizowana z wyłączeniem części zawierającej lokale mieszkalne. Stara stolarka pozostała również (czasowo) w części budynku od strony podwórka, w związku z planowaną rozbudową szkoły.

17. Warszawa, szkoła przy ul. Drewnianej 8 — fragment elewacji południowej budynku, po stronie prawej okna z nową stolarką, po lewej pozostawiona stara stolarka

17. Warszawa, school in 8 Drewniana Street, fragment of the south elevation of the building; to the right: windows with new woodwork, to the left: preserved old woodwork

18. Warszawa, szkoła — przykład rozwiązania nowego wypełnienia dla nietypowego otworu okiennego

18. Warszawa, school — example of a solution of a new filling for an untypical window opening

19. Warszawa, szkoła — fragment elewacji północnej

19. Warszawa, school — fragment of the north elevation

20. Gdańsk, kamienica przy ul. Długi Targ 28 — dwa współczesne okna na poziomie III piętra budynku (druga kamienica od lewej strony)

20. Gdańsk — house in 28 Długi Targ Street — two contemporary windows on the level of the third storey of the building (second house the left)

Nową stolarkę zamontowano w 1997 r. Są to okna jednoramowe, z drewnianych elementów klejonych warstwowo (sosna), wykonane w systemie DJ 68. Drewno jest impregnowane i malowane na biało farbą produkcji zachodniej (powierzchnia ram nie zachowała faktury drewna). Szklenie podwójne szybami zespolonymi. Wymóg konserwatorski zachowania starych podziałów stolarki, nowe okna próbują spełnić mimo różnicy w wymiarach zastosowanych nowych elementów systemowych. Okna są bardzo wysokie i posiadają górne części podzielone na małe, otwierane i uchylane skrzydła, ale aby je otworzyć trzeba wspiąć się na znaczną wysokość. Takie rozwiązanie zamknięć stolarki oraz jej rozmiar, praktycznie wykluczają z codziennego użytkownika górne części okien, oraz zmuszają użytkownika do zatrudniania wyspecjalizowanej firmy do ich mycia.

Prace wykonała firma krajowa, wybrana na drodze przetargu (najtańsza oferta). Na sprawne funkcjonowanie nowych okien firma udzieliła szkole gwarancji na okres jednego roku.

W klasach od strony południowej występuje silniejsze nagrzewanie pomieszczeń przez światło słoneczne i zachodzi potrzeba częstszego wietrzenia sal. Uczniowie sami otwierają i zamykają okna. Po kilku miesiącach eksploatacji nowej stolarki, okazuje się, że zastosowane w niej okucia, klamki i ograniczniki nie wytrzymują tak intensywnego użytkownika.

Zabytkowe ciągi uliczne, strefy ochrony konserwatorskiej

Kamienica — Gdańsk, ul. Długi Targ 28. Zbudowana w XVI w., w czasie wojny zniszczona, całkowicie odbudowana w okresie 1950–1960. Wczesnobarokowa. Strefa ścisłej ochrony konserwatorskiej, miejsce bardzo eksponowane na gdańskiej Starówce.

W oknach znajdowała się jednolicie rozwiązana drewniana stolarka okienna, posiadająca charakterystyczny podział szyb na małe kwatery. Stolarka ta została odtworzona i zamontowana w czasie odbudowy gdańskiej Starówki.

Aktualnie w kamieniczce zostały wymienione dwa okna na III piętrze na stolarkę współczesną, jednoramową. Z odległości, z jakiej zostało zrobione zdjęcie, nie można ustalić z czego wykonano nowe okna. Wyróżniają je za to uchylny sposób otwierania oraz jasny kolor i nieco większe niż w stolarkach drewnianych grubości zastosowanych podziałów.

Przy Długim Targu i ul. Długiej znaleźć można wiele innych przykładów domów, w których zastosowano nową stolarkę jednoramową.

Hotel Polski — Kraków, ulica Pijarska 17/ul. Floriańska 44. Kamienica z XVI w., rozbudowana w 1827 r., remontowana w poł. XIX w.

Powodem wymiany było całkowite zużycie stolarki drewnianej. Były to okna podwójne z litego drewna

o słabej jakości, wstawione w tej części budynku w latach pięćdziesiątych.

Wymiana okien dotyczy części budynku od strony ul. Pijarskiej. Nowe okna zamontowano w 1996 r. Są to okna z elementów drewnianych klejonych warstwowo (sosna). Materiał krajowy tylko pierwszej klasy. Szyby zespolone, podwójne, od zewnątrz szyba termooizolacyjna.

Podziały szyb na mniejsze kwatery uzyskano dzięki kształtkom wstawionym pomiędzy szyby (tańsze rozwiązanie). Okna posiadają profile opracowane przez firmę, która je wykonywała. Drewno jest impregnowane i malowane na biało farbami produkcji zachodniej i z daleka jego powierzchnia przypomina tworzywo sztuczne. Inne okna w budynku, w tym od strony ul. Floriańskiej, oczekują na wymianę.

W Krakowie prowadzona jest akcja wymiany kotłowni węglowych na gazowe w obrębie Starego Miasta. W związku z modernizacjami systemów ogrzewczych jest pożądane, aby w budynkach przeprowadzano wymianę stolarki okiennej na nową, posiadającą lepsze własności termoizolacyjne.

Ul. Nowy Świat — Warszawa, na odcinku od Al. Jerozolimskich do ul. Świętokrzyskiej.

Od strony ulicy jest już 14 domów, na piętrach których zastosowano nowoczesną stolarkę okienną: budynki nr nr 19 (Pałac Kossakowskich), 30, 36, 40 (bud. 1827, odbud. 1949), 41 (bud. ok. 1820, odbud.

21. Kraków, Hotel Polski — współczesna stolarka okienna na I i II piętrze budynku

21. Kraków, Polski Hotel — contemporary window woodwork on the first and second storey of the building

1950), 43 (bud. 1 poł. XIX w., odbud. 1950), 44, 48, 52, 58a, 60, 68.

Pałac Kossakowskich — Warszawa, ul. Nowy Świat 19. Zbudowany ok. 1784 r., w czasie wojny całkowicie zniszczony, zrekonstruowany w latach 1949–1950. Neorenesansowy. Obecnie użytkowany na biura (m.in. linie lotnicze SAS).

22. Warszawa, Pałac Kossakowskich — fragment elewacji od strony ul. Nowy Świat, po wymianie stolarki okiennej

22. Warszawa, the Kossakowski Palace — fragment of the elevation from Nowy Świat Street, after an exchange of the window woodwork

Zły stan techniczny starej skrzynkowej stolarki był powodem jej wymiany. Nowe jednoramowe okna zamontowano w 1997 r. w całym budynku. Wykonane z elementów drewnianych klejonych warstwowo (sosna), malowane są farbą akrylową na biało. Szyby zespolone, potrójne. Na zewnątrz zastosowano odchylaną na zawiasach ramkę z cienkich profilowanych listewek. W pozycji zamkniętej (na małe blokadki z nierdzewnych blaszek) szyba sprawia wrażenie podzielonej na małe kwatery. Po odblokowaniu i odchyleniu ramki łatwo jest umyć całą powierzchnię szkła. Jeśli zajdzie taka potrzeba, można wymienić ramkę na nową o takich samych lub innych podziałach.

Tylko w jednym opisanym powyżej obiekcie (Pałac Kossakowskich) wymieniono wszystkie okna na nowe, wykonane w konstrukcji współczesnej jednoramowej i zastosowano inny sposób podziału szyb (ramka). W pozostałych budynkach wymiana dotyczy kilku okien należących na ogół do jednego użytkownika (jedno mieszkanie, biuro, gabinet).

23. Warszawa, Pałac Kossakowskich — detal odchylanej ramki drewnianej markującej podział płaszczyzny szyb zespolonych

23. Warszawa, the Kossakowski Palace — detail of the wooden frame marking the division of the level of joined window panels

24. Warszawa, ul. Krakowskie Przedmieście 20/22 — przykład obecności na elewacji frontowej budynku okien współczesnych o odmiennych rozwiązaniach konstrukcyjnych

24. Warszawa, 20/22 Krakowskie Przedmieście Street — example of contemporary windows with divergent construction solutions on the front elevation

Zastosowane nowe stolarki, to okna jednoramowe, jedno- lub dwuskrzydłowe, albo balkonowe portefenêtry. Okna wyposażono w szyby zespolone, których podziały zamarkowane są wąską szczeblinką (kształtką plastikową), wsuniętą pomiędzy zestaw szyb, lub kształtką profilowaną, naklejoną na szybę od strony zewnętrznej.

Kamienica — Warszawa, ul. Krakowskie Przedmieście 20/22.

Od strony ulicy można zauważyć, że trzy okna posiadają wymienioną starą stolarkę skrzynkową na nową jednoramową (drewno?, PVC?). Obok siebie znajdują się stare i nowe okna, a te ostatnie wykonane są w różnych systemach nowoczesnej stolarki.

Kamienica — Warszawa, ul. Piwna 49. Warszawska Starówka. Ulica wyburzona w 1944 r., odbudowana w latach 1952–1954.

Od strony podwórka widać trzy wymienione okna na III piętrze (PVC?, drewno?). Z poziomu podwórka, przy zamkniętych oknach, na takiej wysokości trudno odróżnić nową i starą stolarkę. Okna naśladują dawny podział szyb (kształtki pomiędzy szybami), chociaż mają uboższy światłocień. Inaczej jednak odbijają otaczający je krajobraz — obraz tworzy się w jednej dużej płaszczyźnie szyby skrzydła, a nie w np. czterech małych szybkach wypełniających pod różnym kątem małe kwatery, a w momencie uchylenia skrzydła okiennego odbijają się w nich niebo. Nowe okna wyróżnia jasny kolor konstrukcji, brak „miękkich” linii, a zwłaszcza nowy, uchylny system otwierania, oraz brak charakterystycznych dla okien skrzynkowych wewnętrznych skrzydeł, nadających grubość przegrodzie.

Rynek Starego Miasta — Warszawa. Zabudowa Rynku wypalona i częściowo zniszczona w 1944 r., odbudowana w 1953 r.

Nowoczesna jednoramowa stolarka okienna jest obecna w następujących miejscach:

Strona Barssa (wschodnia):

- kamienica nr 6 — dwa okna ostatniej kondygnacji i jedno na poddaszu,
- kamienica nr 12 — dwie lukarny,
- kamienica nr 14 — dwie lukarny.

W oknach umieszczonych wyżej (poddasza, lukarny) nie można z poziomu Rynku ustalić, z jakiego materiału są one wykonane (drewno?, PVC?).

Strona Zakrzewskiego (południowa):

- kamienica nr 5 — trzy okna w lukarnach,
- kamienica nr 11 — trzy okna na II piętrze (elementy konstrukcyjne okna białe i gładkie — PVC(?), skrzydła uchylne). W stosunku do innych starych okien na tej elewacji mają one nieco szerszy pionowy podział, wynikający z obecności słupka konstrukcyjnego. Mają również uboższy światłocien (podział szyb zaznaczony wewnętrzną przekładką).

Strona Kołłątaja (zachodnia):

- kamienica nr 19 — trzy okna na II piętrze (ramy okien w kolorze ciemnego brązu, podział szyb zamarkowany pomiędzy szybami). Okna te również posiadają słupki konstrukcyjne, który wpływa na powiększenie szerokości podziału pionowego całego otworu.

Część okien drewnianych w pierzejach Rynku sprawia wrażenie jednoramowych, mimo że są drewniane

i o konstrukcji skrzynkowej. Wrażenie to wynika z faktu pomalowania wewnętrznego skrzydła okna ciemną farbą (np. okna na I piętrze przy Stronie Zakrzewskiego nr 5).

Wnioski

Niektóre z przytoczonych przykładów warszawskich budowli zabytkowych, to *de facto* budowle nowe, pieczołowicie zrekonstruowane po całkowitym zniszczeniu w czasie II wojny światowej. Inne, zachowane do naszych czasów obiekty, też ulegały przebudowom, przeróbkom, remontom. Popadały w ruinę, odzyskiwały świetność w rękach innego właściciela według nowych obowiązujących mód. Porównując stare zachowane dokumenty, widać jak w jednej elewacji pałacu w różnych okresach czasu występowały różne stolarki. Są to nie tylko inne konstrukcje okien, ale posiadają one całowicie inne podziały i profile (np. Pałac Tyszkiewiczów przy ul. Krakowskie Przedmieście 32, Pałacyk Raua przy Al. Ujazdowskich 27). Zawsze jednak okna były **rozwiązane dla całego budynku i w sposób harmonijny łączyły się z jego architekturą**. Do rzadkości należą zmiany np. wielkości, proporcji otworów okiennych czy też ich zewnętrznego wystroju (obramowania, zwieńczenia).

25. Warszawa, ul. Nowy Świat 40 — widok ogólny elewacji budynku, uwagę zwracają dwa nie wymienione okna (II piętro, strona prawa) oraz różnice w przyjętych rozwiązaniach podziałów stolarki w nowych oknach na I i II piętrze budynku

25. Warszawa, 40 Nowy Świat Street — general view of the elevation with attention worthy two unchanged windows (second storey, right side) and differences in the accepted solutions of woodwork division in the new windows on the first and second storey of the building

26. Warszawa, ul. Piwna 49 — widok ogólny od strony podwórka
 26. Warszawa, 49 Piwna Street — general view from the courtyard

Dzisiaj, idąc ulicą, praktycznie nie można rozróżnić z jakiego materiału wykonane są okna jednoramowe zamontowane na poziomie piętra lub wyżej. Podobnie może wyglądać powierzchnia ram okna wykonanego w całości z PVC, jak elementy konstrukcyjne okna powleczone tworzywem lub pomalowane nowoczesną farbą, mimo że materiał okna stanowi drewno lite,

drewno klejone warstwowo lub metal. Natomiast widać wyraźnie, który system stolarki posiada powierzchnie ram i skrzydeł zlicowane (wrażenie „płaskości”), a który ma te elementy rozmieszczone w różnych płaszczyznach (inny światłocien, inna plastyka wypełnienia otworu).

Współczesne okna są jednoramowe — to znaczy jedna rama, ze skrzydłami wyposażonymi w zestaw szyb zespolonych, jest tak skonstruowane, że zastępuje tradycyjne okno, które w większości omawianych przykładów było podwójne i posiadało jako przegrodę pewną określoną grubość. Likwiduje się zatem wewnętrzne skrzydło okienne. Z poziomu ulicy ta zmiana jest zauważalna — widać, które okna są podwójne, ponieważ w nich, w trakcie ruchu obserwatora, pojawia się „gra” nawarstwiających się podziałów otworu wykonanych za pomocą małych szczeblinek. Okna jednoramowe są całkowicie „statyczne”.

Tam, gdzie pojawiła się współczesna stolarka okienna w ciągach ulic zabytkowych, w strefach staromiejskich i na terenach objętych ochroną konserwatorską, niepokojące są przykłady występowania w jednym budynku kilka typów stolarki okiennej obok siebie (nie mówiąc o witrynach w parterze, gdzie różnorodność form i materiałów jest jeszcze większa). Są stolarki stare i nowe, o różnych podziałach, grubościach słupków, ram i ościeży, wykonane z różnych materiałów.

27. Warszawa, ul. Piwna 49 — zbliżenie pokazuje wymienione okna, które m.in. wyróżnia dodanie słupka poszerzającego wyraźnie pionowy podział otworu, uchylny sposób otwierania, szersze ramy oraz duże płaszczyzny szyb

27. Warszawa, 49 Piwna Street — a close-up of the exchanged windows whose distinguishing features include an addition of a pillar distinctly expanding the vertical division of the opening, a deflecting way of opening, wider frames and large window panels

Co gorsza — widać, że już sąsiadują ze sobą różne typy współczesnej stolarki — jak w omawianym wcześniej budynku przy ul. Krakowskie Przedmieście 20/22 lub w domu przy tej samej ulicy pod nr 11. Wynika to z obecności na rynku wielu firm produkujących i montujących okna w różniących się między sobą systemach, oraz z ciągłego rozwoju i udoskonalania nowych technologii. Ta sytuacja prowadzi do **całkowitego chaosu na elewacjach**.

Różnorodność wypełnień otworów okiennych w jednym obiekcie jest wysoce niepokojąca i w budynkach lub na obszarach znajdujących się pod ochroną konserwatorską nie może występować. Różnorodność ta generalnie wymaga uporządkowania, gdyż **budynki muszą tworzyć harmonijną całość, inaczej tracą swój wyraz architektoniczny**.

Osoba, która pierwsza zastosowała nową stolarkę w budynku, gdzie jest wielu właścicieli lub użytkowników — praktycznie wyznacza dla innych jej mieszkańców rodzaj nowej stolarki (typ, system). Jeśli zakupiła stolarkę współczesną, najtańszą (aspekt ekonomiczny), standardową i estetycznie nie pasującą do wystroju elewacji, a mimo to stolarka ta jest już zrealizowana (nawet jeśli trzyma generalne podziały) — to jest to problem największy. Trzeba jednak zauważyć, że osoba ta w przeważającej części przypadków podejmuje decyzję o zakupie nie mając ani wystarczająco dokładnych wytycznych konserwatorskich, ani wiedzy fachowej, jak zmiana okna lub okien w jednym mieszkaniu wpłynie na wystrój elewacji całego domu.

Służby konserwatorskie muszą zatem mieć rozeznanie w możliwych do zastosowania stolarkach współczesnych i powinny pomóc inwestorowi w wyborze nowego typu stolarki. Nie może to być nakaz administracyjny konserwatora, a raczej dobrze ukierunkowana dobrowolna decyzja inwestora, powstała z działania mającego na celu przekonanie inwestora do osiągnięcia wspólnych celów. Wymiana stolarki okiennej powinna być przyjęta dla wszystkich użytkowników budynku i musi wynikać z zainteresowania stron (tak samo powinny postępować administracje budynków komunalnych). Niezbędne jest zatem określenie i podanie precyzyjnych wymagań, jakim powinny nowe okna odpowiadać, oraz zalecenia nawet jednej firmy i jednego systemu rozwiązań dla konkretnego budynku, do realizacji w konkretnym okresie czasu.

Nowa stolarka okienna wchodzi do starych budynków i proces ten będzie kontynuowany. Wykluczając przypadki wybitnych dzieł architektury i szczególnie cennych stolarek okiennych, których zachowanie może być prowadzone bez względu na koszty i nakład pracy, to czeka nas w wielu przypadkach znajdowanie rozwiązań kompromisowych bazujących na nowych technologiach i materiałach. Sprawy te trzeba koniecznie przedyskutować w gronie konserwatorów i producentów okien. Dyskusja powinna dążyć do wyjaśnienia sobie celów, które chciałoby się osiągnąć i podjęcia

wspólnych mądrych kroków prowadzących do ich realizacji. Mamy możliwość porównania osiągniętych dotychczas efektów i wyciągnięcia wniosków na przyszłość. Zarówno rozwój nowych technologii, jak i obecność nowych produktów jest nieunikniony i wy-

28. Warszawa, Rynek Starego Miasta 5 — nowoczesna stolarka okienna w lukarnach

28. Warszawa, 5 Rynek Starego Miasta — modern window in lucarne

29. Warszawa, Rynek Starego Miasta 11 — w budynku wymieniono na nowe trzy okna na II piętrze

29. Warszawa, 11 Rynek Starego Miasta — three windows on the second storey exchanged for new ones

musi zmiany zarówno w aktualnie obowiązujących normach budowlanych, jak i w działaniach konserwatorskich. Ostatnia więc chwila, aby nie dopuścić do niekontrolowanych zmian wprowadzających chaos na elewacjach budynków i powodujących w konsekwencji zatarcie ich walorów architektonicznych i historycznych.

Okna w zespołach staromiejskich oczekują na wymianę. Tymczasem nie ma ani koncepcji na jakie okna te wymieniać, ani producenci nowoczesnych stolarek nie przejawiają większego zainteresowania tym problemem. Mają oni w swoich katalogach, w rozbudowanych systemach okiennych, do kilkudziesięciu tysięcy różnych elementów — kształtek, profili, okuć. Mają również, zależnie od kraju gdzie firma działała, lub z którego pochodzi, gotowe propozycje, np. okna nawiązującego do okna tradycyjnego z początku XX w. z Holandii, Niemiec czy Szwajcarii. Oczywiście, operuje się pewnymi uproszczeniami, bo w różnych rejonach tych krajów występują różnice form i kształtów, ale generalnie istnieje możliwość zindywidualizowania podstawowego wzoru i dopasowania go do np. tradycyjnego, prostego, przeciętnego okna np. skrzynkowego, które występuje masowo właśnie w strefach staromiejskich. W Polsce nie ma żadnej oferty, określającej chociażby w przybliżeniu, które elementy w danym systemie mogłyby być użyte dla takiego „innego” okna, a konserwatorzy potrzebują stolarki okiennej zindywidualizowanej, przeznaczonej do nietypowych otworów.

Zastosowanie najtańszych standardów okien w obiektach wpisanych do rejestru zabytków lub znajdujących się w strefach ochrony konserwatorskiej, należy uznać za rozwiązanie złe, o charakterze prowizorycznym, lub kosztowną pomyłkę.

Kilka uwag praktycznych

Jeżeli już zapada decyzja o wymianie stolarki na współczesną, bezwzględnie należy dokumentować stare stolarki (rysunki, fotografie). Każdy budynek trzeba badać indywidualnie, sprawdzać czy wewnątrz są przebudowane (jakie są gabaryty pomieszczeń oraz czy jest w nich sprawna wentylacja grawitacyjna). Jaka będzie ich funkcja i sposób użytkowania? Czy nie trzeba wykonać np. w parterze dodatkowych zabezpieczeń? Na drodze przetargu od firm należy żądać przedstawienia rozwiązań stolarki dla wszystkich typów otworów występujących w budynku. Rozważyć, czy istotne jest zachowanie układu istniejącej stolarki — zachowanie podziałów nie wyklucza innego systemu otwierania okien. A może warto w konkretnym przypadku szukać nowego rozwiązania stolarki, zharmonizowanego z architekturą i wygodnego dla użytkownika? Domagać się określenia zastosowanych sposobów roszklenia nowej stolarki. Zwracać uwagę na rodzaj proponowanych szyb (przez szyby zwykle widać wewnątrz

budynku, szyby typu float mocniej odbijają światło), oraz sposób ich podziału. Okna powinny posiadać dokumentację techniczną, a w wypadku przekroczenia standardu rozmiaru (1,5x1,5 m) muszą mieć dodatkowe indywidualne obliczenia statyczne. Pozwala to w tej fazie wymiany uniknąć błędów lub je skorygować. Wybierać firmy, które posiadają bogatą ofertę systemową, a co za tym idzie mogą dostosować stolarkę do nietypowych otworów i nie muszą stosować ograniczonych, najprostszych rozwiązań standardowych, lub rozwiązań sprowadzających się do ich wymuszonej kombinacji. Co prawda każde rozwiązanie indywidualne będzie droższe od podstawowego, ale efekt końcowy może być zdecydowanie lepszy i pozwoli zharmonizować stolarkę z architekturą. Korzystać wyłącznie z firm posiadających obowiązkowe aprobaty techniczne lub certyfikaty i świadectwa (ITB, PZH) na stosowane materiały lub produkty. Sprawdzać czy oferta cenowa zawiera dodatkowe świadectwa. Żądać co najmniej kilkuletniej gwarancji na wyroby. Do montażu zatrudniać firmy przeszkolone i atestowane przez producentów stolarek.

Na koniec przykład wyjątkowy — okno z odbudowanego warszawskiego Zamku Królewskiego. Jest to

30. Warszawski Zamek Królewski — zniszczona stolarka okienna w parterze budynku od strony dziedzińca zamkowego

30. Warsaw Royal Castle — damaged window woodwork on the ground floor of the building from the Castle courtyard

stolarka znajdująca się w oknie od strony dziedzińca. Wykonana ok. 1978 r., dębowa. Historyczną formę okien zamkowych odtworzono w konstrukcji zespolonej. Szybki zewnętrzne oprawione są w małe szczelinki, a od strony wewnętrznej druga szyba jest bez podziałów. Okno jest wyposażone w historyczny system zamykania.

W chwili obecnej, a więc po 20 latach, stolarka ta wymaga pilnie naprawy lub wymiany. Elementy drewniane są miejscami zniszczone, farba obłazi, kity są popękane. Cała konstrukcja widoczna od zewnątrz jest mocno spaczona i nieszczelna. Na szybach wewnętrznego skrzydła występuje rozległe skraplanie się pary wodnej, powodujące dalsze uszkodzenia konstrukcji okna (stan z 14 marca 1998 r., temperatura — 1°C, dzień pochmurny, godzina 13.00).

Za omawianym oknem znajduje się jedna ze zrekonstruowanych sal zamkowych. Tak jak inne sale ekspozycyjne, posiada ona klimatyzację. Zgodnie z zaleceniem konserwatorów, system klimatyzacyjny utrzymuje m.in. podwyższoną wilgotność powietrza tam, gdzie znajdują się zabytkowe sprzęty i obrazy. Wyloty kanałów klimatyzacyjnych znajdują się w parapetach okiennych. Wilgoć w dostarczonym do sal powietrzu w zimne dni wykrapla się na elementach nieszczelnych okien i na schłodzonych ścianach wnek okiennych. Powstałe w ten sposób duże plamy wilgoci na ścianach oraz uszkodzone okna są na razie dyskretnie ukryte za zasłonami...

Ta stolarka zostanie prawdopodobnie niedługo zakwalifikowana do wymiany na nową. Jeśli do tego dojdzie, to chyba nie mamy wątpliwości, na jaką powinna zostać zmieniona. Pewne jest, że trzeba będzie przedyskutować szczegółowo różne rozwiązania.

New Windows in Objects Listed in the Register of Historical Monuments or Buildings Situated in Conservation Protection Areas

Contemporary window woodwork comprises single frame windows made of PVC, glued wood or aluminium. They are glazed with two- or three-layer panels which can possess additional properties: they are able to, e.g. protect the interior against overheating, the loss of heat or burglary. The new windows have an extremely simplified detail. They constitute thin divisions with certain measurements of frames and other construction elements, which are, as a rule, wider than similar parts in traditional double wooden windows.

An uncritical application of modern windows in historical objects can lower the aesthetic merits of the historical elevation by obliterating the original, harmonious solutions.

The author of the article maintains that particular instances permit the usage of modern windows in old buildings, but that such windows must be selected precisely and individually for a given object. New windows are tighter, a feature which denotes the necessity of conducting other forms of work, rendering possible a proper utilisation of the interiors.

Generally speaking, control concerning the exchange of windows remains unsatisfactory. Furthermore, it is necessary to embark upon a dialogue between conservators and woodwork producers in order to obtain solutions serving the realisation of joint goals.